

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI

**TAARIFA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA
MADINI (FUNGU 100) KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024
PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025**

[Inatolewa chini ya Kanuni ya 118(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023]

DODOMA

30 APRILI, 2024

YALIYOMO

Ukurasa

ORODHA YA VIELELEZO	ii
ORODHA YA VIFUPISHO	iii
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
SEHEMU YA PILI	3
2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA BAJETI PAMOJA NA MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024	3
2.1 Ukaguzi kuhusu miradi iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2023/2024	3
2.1.1 Matokeo ya ukaguzi wa miradi iliyotengewa fedha	4
2.1.2 Maoni ya jumla kuhusu utekelezaji wa miradi iliyotembelewa na Kamati	9
2.2 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024	10
2.3 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa Mwaka 2023/2024 kuhusu ukusanyaji wa Maduhuli	13
2.4 Uchambuzi kuhusu upatikanaji wa fedha hadi kufikia mwezi Februari, 2024	16
2.5 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati kwa mwaka wa fedha 2023/2024	18
SEHEMU YA TATU	20
3.0 UCHAMBUZI WA MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA WIZARA YA MADINI (FUNGU 100) KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025	20
3.1 Malengo ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025	20
3.2 Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli mwaka wa fedha 2024/2025	22
3.3 Makadirio ya Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025	25
3.4 Uchambuzi wa Bajeti ya Wizara dhidi ya Bajeti ya Taifa	29
SEHEMU YA NNE	31
4.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	31
4.1 MAONI YA JUMLA	31
4.2 MAONI MAHSUSI	33
4.2.1 SHIRIKA LA MADINI LA TAIFA (STAMICO)	33
4.2.2 TUME YA MADINI	35
4.2.3 WAKALA WA JIOLOJIA NCHINI (GST)	38
4.2.4 KITUO CHA JEMOLOJIA TANZANIA (TGC)	39
SEHEMU YA TANO	40
5.0 HITIMISHO	40
5.1 Shukrani	41
5.2 Hoja	42

ORODHA YA VIELELEZO

Kielelezo Na. 1: Ukusanyaji wa Maduhuli kufikia Februari, 2024.....	14
Kielelezo Na. 2: Ukusanyaji wa Maduhuli kufikia Februari, 2024.....	15
Kielelezo Na. 3: Upatinakaji wa Fedha kufikia Februari, 2024	17
Kielelezo Na. 4: Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025.....	23
Kielelezo Na. 5: Ulinganisho wa Maduhulikati ya Mwaka wa Fedha 2023/2024 na 2024/2025	25
Kielelezo Na. 6: Mchanganuo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025	26
Kielelezo Na. 7: Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 na 2024/2025	28
Kielelezo Na. 8: Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara dhidi ya Bajeti Kuu ya Taifa 2023/2024 na 2024/2025	30

ORODHA YA VIFUPISHO

CAG	Controller and Auditor General
CCM	Chama Cha Mapinduzi
CCTV	Closed Circuit Television
GST	Geological Survey of Tanzania
NeST	National e-Procurement System of Tanzania
OC	Other Charges
PE	Personal Emoluments
STAMICO	State Mining Corporation
TAMISEMI	Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
TANESCO	Tanzania Electric Supply Company Limited
TANePS	Tanzania e-Procurement System
TBA	Tanzania Building Agency
TGC	Tanzania Geological Centre
VAT	Value Added Tax
TOR	Terms of Reference

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, awali ya yote napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehema kwa kuturuzuku uhai na afya njema na kutuwezesha Wajumbe wa Kamati kuendelea kutekeleza majukumu yetu kwa maslahi ya nchi kwa kutoa ushauri unaostahili kwa Wizara ya Madini na Serikali kwa ujumla.

Kwa mujibu wa **Kanuni ya 118 (9)** ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari 2023¹, naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu, Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini, kuhusu Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Madini (**Fungu 100**) kwa mwaka wa fedha 2023/2024 pamoja na maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati kuhusu makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara hii kwa mwaka wa fedha 2024/2025.

Uchambuzi wa utekelezaji wa bajeti ya mwaka 2023/2024 na maoni ya kamati kuhusu bajeti ya mwaka 2024/2025 ni kutokana na majukumu ya msingi iliyopewa Kamati kwa mujibu wa kanuni ya 117(2) ikisomwa kwa pamoja na kifungu cha

---

¹ Baada ya Waziri kuwasilisha Hotuba ya Bajeti kwa mujibu wa fasili (1), Mwenyekiti wa Kamati iliyopitia Makadirio husika na Msemaji wa Kambi Rasmi ya Walio Wachache Bungeni watatoa maoni yao kwa muda usiozidi dakika thelathini kila mmoja

7(1)(a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari 2023².

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa yaliyokusudiwa na Kanuni ya 118 (9) ya Kanuni za Bunge, taarifa hii imegawanyika katika sehemu zifuatazo: -

- a) Sehemu ya Kwanza inahusu Utangulizi na inaeleza msingi na muundo wa taarifa;
- b) Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi wa utekelezaji wa bajeti pamoja na maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati kwa mwaka wa fedha 2023/2024;
- c) Sehemu ya Tatu inahusu uchambuzi wa makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka wa fedha 2024/2025;
- d) Sehemu ya Nne inahusu maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati kwa Wizara na Serikali kwa ujumla; na
- e) Sehemu ya Tano ni hitimisho ikijumuisha shukrani.

---

² 7.-(1) Majukumu ya Kamati ya Kudumu ya Bunge za kisekta yatakuwa yafuatayo:- (a) kushughulikia bajeti ya Wizara inazosisimamia;

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA BAJETI PAMOJA NA MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati kuhusu utekelezaji wa bajeti na majukumu ya Wizara ya Madini (**Fungu 100**) kwa mwaka wa fedha 2023/2024 ulijikita katika maeneo makuu matano (5) kama ifuatavyo: -

- a) Ukaguzi kuhusu miradi iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2023/2024;
- b) Uchambuzi kuhusu utekelezaji wa vipaumbele vya Wizara kwa mwaka wa fedha 2023/2024;
- c) Uchambuzi kuhusu ukusanyaji wa maduhuli kwa mwaka wa fedha 2023/2024;
- d) Uchambuzi kuhusu upatikanaji wa fedha hadi kufikia mwezi Februari, 2024; na
- e) Uchambuzi kuhusu utekelezaji wa maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati.

2.1 Ukaguzi kuhusu miradi iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2023/2024

Mheshimiwa Spika, ili kuzingatia masharti ya Kanuni ya 117 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023³,

---

³ 117.-(1) Baada ya kuwasilishwa kwa mapendekezo ya mpango na kiwango cha ukomo wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha unaofuata kwa Wabunge, Kamati za Bunge za kisekta zitatembelea na kukagua utekelezaji wa miradi iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha unaoisha, kwa siku zisizozidi saba.

Kamati ilifanya ziara ya ukaguzi wa baadhi ya miradi inayotekelezwa na Wizara ya Madini. Ziara hiyo ilifanyika tarehe 13 na 19 Machi, 2024 katika mkoa wa Arusha na Dodoma mtawalia ambapo Kamati ilitembelea na kukagua miradi ifuatayo: -

- a) Ujenzi wa jengo la Kituo cha Jemolojia-TGC (Mradi Na. 1120) Arusha; na
- b) Ujenzi wa jengo la Tume ya Madini (Mradi Na. 6389), Dodoma.

2.1.1 Matokeo ya ukaguzi wa miradi iliyotengewa fedha

- a) **Ujenzi wa jengo la Kituo cha Jemolojia – TGC (Mradi Na. 1120), Arusha**

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mradi huu unalenga kuimarisha utoaji wa mafunzo ya kuongeza thamani katika madini na kuanzisha karakana za uchakataji madini. Aidha, gharama za mradi ni **shilingi 35, 506,452,970**. Kiasi hicho kimekusudia kujenga jengo la kisasa na litahusisha ujenzi wa jengo la ghorofa nane (8) litakalokuwa na miundombinu mbalimbali ikiwemo madarasa, karakana (viwanda) vya kuongeza thamani kwenye madini, maabara za madini ya vito na bidhaa za usonara, *mineral gallery*, ofisi, mabweni ya wanafunzi na maduka ya aina mbalimbali ikiwemo maduka ya usonara na vito. Vilevile, mradi utahusu ujenzi wa eneo la makumbusho kwa ajili ya madini ya vito, eneo la maonesho, minada, samani, eneo la kuegesha magari na

maeneo maalum kwa ajili ya mafunzo kwa watumishi kwa lengo la kuwaongezea uwezo (capacity building) pamoja na ununuzi wa vitendea kazi.

Mheshimiwa Spika, kamati ilipotembelea na kukagua mradi huu kiasi cha **shilingi 298,637,533**, kilikuwa kimekwishalipwa kwa mshauri elekezi kwa ajili ya usanifu wa jengo. Kiasi hicho cha fedha ni sehemu ya **shilingi 592,850,060** ambazo ni makubaliano baina ya TGC na kampuni hiyo. Sehemu ya malipo iliyosalia itahusisha maandalizi ya michoro ya mwisho ya usanifu pamoja na makadirio ya gharama za ujenzi.

Pamoja na hatua hizo, ukamilishaji wa taratibu za ununuzi na kupata mkandarasi zimechelewa kutokana na mabadiliko ya mfumo wa ununuzi wa umma katika mwaka wa fedha 2023/2024 kutoka mfumo wa awali wa TANEPS, kwenda mfumo mpya wa NeST. Kwa mujibu wa taratibu, kabla ya kuanza kutumika kwa mfumo huo ililazimu watumishi kupatiwa mafunzo kuhusu mfumo na matumizi yake.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa kuwajengea uwezo watumishi ndani na nje ya nchi, utaratibu ulianza katika mwaka wa fedha 2022/2023 ambapo tayari watumishi 9 wamepata mafunzo kwenye vyuo na taasisi zilizobobea kwenye masuala ya uongezaji thamani madini katika nchi za India, Thailand na China.

Mheshimiwa Spika, miongoni mwa faida zinazotarajiwa kutokana na utekelezaji wa mradi huu ni pamoja na kuimarisha uwezo wa kituo wa utoaji mafunzo kufikia kiwango cha kimataifa, kuweka mazingira bora na rafiki ya kutolea mafunzo, kituo kuweza kuchakata madini na kuzalisha bidhaa mbalimbali za vito na usonara na kuwa na miundombinu wezeshi kwa ajili ya minada na maonesho ya madini.

Pamoja na faida hizo zinazotarajiwa, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa utekelezaji wa mradi huo unakabiliwa na changamoto mbalimbali kama ifuatavyo:

-

- i) Taratibu za ununuzi wa umma kuchukua muda mrefu na hivyo kuathiri utekelezaji wa majukumu ya Taasisi;
- ii) Upungufu wa watumishi hasa wenye ujuzi katika tasnia ya madini ya vito; na
- iii) Ufinyu wa eneo kwa ajili ya ujenzi wa jengo la kisasa pamoja na maegesho ya magari.

Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi wa mradi huu Kamati ilibaini kwamba, jengo litajengwa katika eneo zuri na lenye watu wengi, na hivyo shughuli na huduma katika jengo hilo mara litakapokamilika zina uwezekano mkubwa wa kuwavutia watu wengi ikiwemo wafanyabiashara wakubwa wa madini ya vito kutoka ndani na nje ya nchi

ikizingatiwa kuwa Arusha ni mji wa kitalii. Hata hivyo, Kamati ilibaini kuwa eneo lililotengwa kwa ajili ya maegesho ni dogo na hivyo lina uwezekano mkubwa wa kusababisha usumbufu kutokana na uhaba wa maegesho ya magari.

b) Ujenzi wa jengo la Tume ya Madini (Mradi Na. 6389), Dodoma

Mheshimiwa Spika, mradi huu unahusu ujenzi wa jengo la ghorofa tatu na ulianza Januari 2021 chini ya mkandarasi MCB Ltd ambayo ni kampuni inayomilikiwa na Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya (MUST) na mshauri elekezi akiwa Wakala wa Majengo Tanzania (TBA). Awali ilikadiriwa kuwa mradi ungegharimu **shilingi 4,211,002,617.00**, kati ya fedha hizo **shilingi 4,069,855,737.00** ni kwa ajili ya ujenzi na **shilingi 141,146,880.00** ni kwa ajili ya mshauri elekezi (consultancy).

Hata hivyo, kutokana na mwenendo usioridhisha wa mkandarasi M/s MCB Company Ltd, Tume ya Madini ilivunja mkataba na kufanya mchakato wa ununuzi upya ili kumpata mkandarasi mwingine atakaetekeleza mradi na kuukamilisha kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, tarehe 08 Februari, 2023 Tume ya Madini ilisaini mkataba na mkandarasi aliyeshinda zabuni, M/s Mohammed Builders Ltd wenye thamani ya **shilingi**

6,505,035,057.97 kwa ajili ya kumalizia ujenzi. Kamati ilielezwa kuwa sababu ya ongezeko la gharama ni mkataba wa awali kutohusisha baadhi ya mahitaji muhimu kwenye jengo litakalojengwa kama vile, miundombinu ya kuzima moto, vipoza hewa (air conditions), mgahawa (canteen), ukuta wa jengo (fence), miundombinu ya kuzuia maji ya mvua, na kodi ya ongezeko la thamani (VAT).

Mheshimiwa Spika, kutokana na mabadiliko ya mkandarasi na kuongezeka kwa mahitaji muhimu kwenye jengo hilo, gharama halisi za mradi ziliongezeka kutoka **shilingi 4,211,002,617.00** hadi kufikia **shilingi 7,657,393,617.03**.

Kamati ilipotembelea na kukagua mradi huu mwezi Machi 2024, utekelezaji wake ulikuwa umefikia **asilimia 87.5** huku ukitarajiwa kukamilika mwishoni mwa Aprili, 2024. Aidha, fedha ambazo zilikuwa zimelipwa kwa ajili ya utekelezaji huo ni **shilingi 3,703,763,638.31** kwa ajili ya kazi zilizotekelezwa na wakandarasi (MCB Company Ltd na M/s Mohammed Builders) na msimamizi mshauri (TBA).

Mheshimiwa Spika, mradi utakapokamilika unatarajiwa kuwawezesha watumishi wote wa tume ya madini makao makuu kuwa katika jengo moja na hivyo kuimarisha utoaji wa huduma kwa wananchi na wadau wengine.

2.1.2 Maoni ya jumla kuhusu utekelezaji wa miradi iliyotembelewa na Kamati

(a) Kwa kuwa ujenzi wa jengo la kituo cha Jemolojia ni muhimu ili kukisaidia kituo hicho kuimarisha uwezo wa kutoa mafunzo, kuchakata madini na kuzalisha bidhaa za vito na usonara, na kuwa na miundombinu wezeshi kwa ajili ya minada na maonesho ya madini, ni muhimu Wizara ihakikishe:-

- (i) Mabadiliko ya mifumo ya ununuzi wa umma hayakwamishi utekelezaji wa mradi huu;
- (ii) Inaendelea kutatua changamoto ya upungufu wa watumishi hasa wenye ujuzi wa madini ya vito ili mradi utakapokamilika kituo kiendeleo na majukumu kwa kasi na ufanisi; na
- (iii) Kituo kinapata eneo kubwa zaidi kwa ajili ya maegesho ya magari kwani lililopo ni finyu; na
- (iv) Majengo ya zamani jirani na litakapojengwa jengo jipya yaboreshwe ili kukiwezesha kituo kuonekana ni cha kisasa.

(b) Ujenzi wa jengo la Tume ya Madini ni muhimu ili kuwezesha watumishi wa makao makuu kupata ofisi na mazingira mazuri ya kufanyia kazi. Kwa kuwa, mradi huo umechelewa kukamilika kutokana na mabadiliko ya wakandarasi pamoja na usanifu, Serikali ihakikishe:-

- i. Kuna usimamizi wa karibu na madhubuti ili utekelezaji wa sehemu ya mradi iliyobaki ukamilike kwa wakati na kwa mujibu wa mkataba;

- ii. Fedha zilizotengwa kwa ajili ya mradi huo zinatolewa kikamilifu na kwa wakati ili kutokwamisha utekelezaji wake; na
- iii. Maandalizi ya ununuzi wa samani kwa ajili ya jengo yaanze mapema ili ujenzi utakapokamilika ofisi zianze kutumika.

2.2 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini ndiyo yenye dhamana ya kusimamia maendeleo ya Sekta ya Madini nchini kwa kuweka mifumo madhubuti kwa ajili ya kusimamia ufuatiliaji, uchimbaji, uongezaji thamani na biashara ya madini nchini ili kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa.

Katika mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara ya Madini ilipanga kutekeleza vipaumbele sita (6) ambavyo ni: -

- i) Kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli na kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa;
- ii) Kuendeleza madini muhimu na madini mkakati;
- iii) Kuwaendeleza na kusogeza huduma za ugani kwa wachimbaji wadogo;
- iv) Kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini;
- v) Kuhamasisha uwekezaji na biashara katika sekta ya madini na uanzishwaji wa minada na maonesho ya madini ya vito; na

vi) Kuzijengea uwezo taasisi zilizo chini ya Wizara ili ziweze kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa utekelezaji wa vipaumbele hivi na kubaini kuwa, utekelezaji wake unaridhisha. Kutokana na juhudi za Serikali kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli na kuongeza mchango wa sekta ya madini kwenye pato la Taifa; ukuaji wa sekta ya madini na mchango wake kwenye pato la Taifa umeendelea kuongezeka. Kwa mfano, ukuaji wa sekta ya madini ulifikia wastani wa **asilimia 10.2** katika robo ya tatu ya mwaka 2023 (Julai – Septemba, 2023), ikilinganishwa na ukuaji wa **asilimia 9.6** katika kipindi kama hicho mwaka 2022.

Aidha, mchango wa sekta ya madini kwenye pato la taifa katika kipindi hicho uliongezeka hadi **asilimia 10.9** ikilinganishwa na mchango wa **asilimia 9.5** kwa kipindi kama hicho mwaka 2022. Vilevile, udhibiti na ulinzi wa rasimali madini ambao umetekelezwa na Wizara kwa lengo la kukabili utoroshwaji wa madini uliwezesha kukamatwa kwa madini mbalimbali yenye thamani ya **shilingi 2,419,256,431.04** katika kipindi cha kuanzia Julai, 2023 hadi Februari, 2024. Maeneo ambayo madini hayo yalikamatwa ni Geita, Songwe, Chunya, Mbeya, Kahama na Kilimanjaro.

Kamati inashauri Wizara iendelee kuboresha mifumo ya ulinzi na udhibiti wa matukio ya utoroshaji madni ili nchi iendelee kunufaika na sekta hii. Aidha, mwenendo huu mzuri, unatoa taswira kwamba lengo la kuiwezesha sekta ya madini kuchangia asilimia 10 kwenye pato la taifa ifikapo 2025, linaweza kufikiwa au kuwa zaidi.

Mheshimiwa Spika, katika kipaumbele cha kuendeleza madini muhimu na madini mkakati, Wizara iliendeleza jitihada za kuhakikisha madini muhimu na madini mkakati yanalinufaisha Taifa. Juhudi hizo ni pamoja na kufanya tafiti na kutangaza fursa za uwekezaji katika utafiti na uchimbaji wa madini hayo, na kutoa leseni katika maeneo hayo.

Mheshimiwa Spika, katika kuwaendeleza na kusogeza huduma za ugani kwa wachimbaji wadogo; Serikali imeendelea kutoa elimu kwa wananchi kuhusu ushiriki wao katika shughuli za madini ikiwa ni sehemu ya kuendeleza shughuli za wachimbaji wadogo. Serikali imeliwezesha Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) kununua mitambo mitano (5) ya uchorongaji (drilling rig) ili kuwasiambia wachimbaji wadogo na kuigawa katika maeneo ya Itumbi (Chunya), Lwamgasa (Geita), Katente (Bukombe), Buhemba (Butiama), Nyamongo, Tarime na Dodoma. Mitambo hiyo ilianza uchorongaji Disemba, 2023 katika maeneo ya wachimbaji wadogo Nyamongo, Tarime mkoani Mara.

Aidha, STAMICO inaendelea kutekeleza mkakati wa kuwasaidia wachimbaji wadogo kwa kutoa mafunzo na kuanza ujenzi wa vituo vipya viwili vya mfano kwa madini ya chokaa katika mkoa wa Tanga na madini ya chumbi katika mkoa wa Lindi. **Kamati inashauri Serikali iendelee kuongeza kasi ya kusaidia wachimbaji wadogo, kwani maeneo ambayo yamefikwa ni machache ikilinganishwa na maeneo ya wachimbaji wadogo nchini. Aidha, kuwawezesha wachimbaji wadogo kutaongeza mchango wa sekta ya madini kwenye uchumi na pato la Taifa.**

2.3 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa Mwaka 2023/2024 kuhusu ukusanyaji wa Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2023/2024, Wizara ya Madini (Fungu 100) ilipangiwa kukusanya maduhuli yenye thamani ya Shilingi 1,006,705,169,300.00 kutoka vyanzo vyake mbalimbali. Kati ya kiasi hicho cha fedha, Shilingi 882,128,205,000.00 zilipangwa kukusanywa na kuwasilishwa Hazina na Shilingi 124,576,964,300.00 zilipangwa kukusanywa na kutumiwa na taasisi zilizo chini ya Wizara.

Hadi kufikia mwezi Februari, 2024 fedha zilizokusanywa na kuwasilishwa Hazina ni Shilingi 476,218,824,906.45, sawa na asilimia 54. ambayo ni chini ya wastani kama inavyoonekana kwenye Kielelezo Na. 1.

Kielelezo Na.1: Ukusanyaji wa Maduhuli kufikia Februari, 2024

UKUSANYAJI WA MADUHULI KUFIKIA FEBRUARI, 2024			
CHANZO	MAKADIRIO	MAKUSANYO	ASILIMIA
Mapato mengineyo	2,000,000.00	0.00	
Marejesho ya fedha za Serikali	5,000,000.00	1,726,123.20	34.52
Ada ya Mwaka ya Leseni	40,000,000,000.00	33,095,227,192.19	82.74
Ada ya Ukaguzi	120,000,000,000.00	68,632,583,821.18	57.19
Ada za kijiolojia	18,950,000,000.00	8,631,387,743.31	45.58
Mrabaha	697,852,805,000.00	373,931,589,919.41	53.58
Adhabu na Faini za Malimbikizo ya Ada	4,618,400,000.00	1,635,160,659.71	35.41
Malipo ya huduma za Maabara	700,000,000.00	296,861,000.00	42.41
JUMLA	882,128,205,000.00	486,302,310,369.54	55.13

Chanzo: Taarifa ya utekelezaji ya Wizara na usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati ilihoji sababu ya makusanyo kuwa madogo kiasi cha kusababisha Wizara ishindwe kufikia wastani wa makusanyo wa angalau asilimia 66.6 hadi mwezi Februari, 2024. Sababu kadhaa zilitolewa ikiwa ni pamoja na:-

- a) Kushushwa kwa asilimia ya tozo za mrabaha kwa madini ya viwandani na nishati yanayouzwa nchini kutoka **asilimia 3 hadi asilimia 1**; na
- b) Kusimama kwa uzalishaji katika baadhi ya migodi kutokana na sababu kadhaa ikiwa ni pamoja na uwepo wa maji

mengi chini ya ardhi; changamoto ya umeme (Mgodi wa Sunshine) migogoro ya umiliki wa ardhi (Edenville) na kuchelewa kuanza kwa uzalishaji wa miradi mipya.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa makusanyo ya Shilingi 124,576,964,300.00 ambayo yalipangwa kukusanywa na kutumiwa na taasisi, hadi mwezi Februari, 2024 ni kiasi cha Shilingi 34,886,713,089.31 ndiyo kilikuwa kimekusasanywa. Makusanyo hayo ni sawa na asilimia 28.12 ya lengo kama inavyoonekana katika Kielelezo Na.2.

Kielelezo Na. 2: Ukusanyaji wa Maduhuli kufikia Februari, 2024

UKUSANYAJI WA MADUHULI YA TAASISI KUFIKIA FEBRUARI, 2024			
CHANZO	MAKADIRIO	MAKUSANYO	ASILIMIA
STAMICO	122,091,964,300.00	33,094,131,660.31	27
GST	2,235,000,000.00	1,659,411,324.00	74
TGC	250,000,000.00	133,170,105.00	53
Jumla	124,576,964,300.00	34,886,713,089.31	28

Chanzo: Taarifa ya utekelezaji ya Wizara na usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati ilihoji sababu za makusanyo hayo ya Taasisi kutofikia lengo la angalau wastani wa asilimia 66 na ilielezwa kuwa ni kutokana na sababu zifuatazo:-

- a) Lengo kubwa lililowekwa na Serikali baada ya hoja iliyoibuliwa na Mkaguzi Mkuu wa Serikali (CAG) kwamba, ni kwanini Wizara inafikia au kuvuka lengo la mapato;
- b) STAMICO: Kuchelewa kukamilika kwa zoezi la kusimika mitambo miwili (2) ya kuzalisha mkaa mbadala wa

makaa ya mawe ya kupikia (*coal briquettes*) iliyonunuliwa kutoka nchini China; na

- c) TGC: Malipo ya ada za mafunzo na michango mingine hufanyika katika kipindi cha kuanzia Machi, 2024.

Mheshimiwa Spika, ni rai ya Kamati kwamba, Wizara ihakikishe lengo la makusanyo linafikiwa ifikapo tarehe 30 Juni, 2024 ili kutoathiri utekelezaji wa malengo yaliyowekwa na taasisi.

2.4 Uchambuzi kuhusu upatikanaji wa fedha hadi kufikia mwezi Februari, 2024

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa Bajeti ya Wizara ya Madini (**Fungu 100**) ambayo katika mwaka wa fedha 2023/2024 iliidhinishiwa na Bunge lako Tukufu jumla ya **Shilingi 163,008,241,000.00**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 45,877,443,000** sawa na **asilimia 28.14** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC), **Shilingi 20,307,498,000.00** sawa na **asilimia 12.46** ni kwa ajili ya mishahara (PE), na **Shilingi 96,823,300,000.00** sawa na **asilimia 59.43** ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2024, Wizara ilikuwa imepokea jumla ya **Shilingi 125, 239,559,434.83** sawa na **asilimia 76.83** ya bajeti yote iliyoidhinishwa⁴. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, kati ya fedha hizo zilizopokelewa, matumizi

---

⁴ Taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024: Fedha zilizopokelewa kufikia Februari, 2024 uk. 5&6

mengineyo ni **Shilingi 34,875,870,465.51** sawa na **asilimia 76.02**, mishahara ni **Shilingi 14,456,295,206.17** sawa na **asilimia 71.19** na miradi ya maendeleo ni **Shilingi 75,907,393,763.15** sawa na **asilimia 78.48** ya bajeti iliyoidhinishwa kama inavyoonekana kwenye **Kielelezo Na.3**

Kielelezo Na. 3: Upatinakaji wa Fedha kufikia Februari, 2024

Eneo la Bajeti	Kiasi kilichoidhinishwa	Kiasi kilichopokelewa	Asilimia
Mishahara	20,307,498,000	14,456,295,206.17	71.19
Matumizi Mengineyo	45,877,443,000	34,875,870,465.51	76.02
Maendeleo	96,823,300,000	75,907,393,763.15	78.48
Jumla	163,008,241,000	125,239,559,434.83	76.83

Chanzo: Taarifa ya utekelezaji ya Wizara na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa kwa ujumla fedha zilipatikana kwa kiasi cha kuridhisha kwani ilikuwa ni juu ya wastani uliotarajiwa kwa wakati huo.

Kamati inapongeza Wizara kwa hatua hiyo, na inatoa rai kwamba upatikanaji huo wa fedha uende sambamba na ufanisi katika utekelezaji wa vipaumbele vya wizara pamoja na miradi iliyokusudiwa kutekelezwa kwa manufaa ya maendeleo ya Sekta ya madini na uchumi wa Taifa kwa ujumla.

2.5 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati kwa mwaka wa fedha 2023/2024

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Kamati kuhusu uchambuzi wa Bajeti ya Wizara hii kwa mwaka wa fedha 2023/2024, ilitoa jumla ya maoni 18 ili utekelezaji wake uchangie katika kuboresha utendaji kazi wa Wizara na Serikali kwa ujumla.

Kamati imepitia Taarifa ya utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati na kubaini kwa kiasi kikubwa Wizara imezingatia na kutekeleza Maoni, Ushauri na Mapendekezo hayo ya Kamati.

Hata hivyo, baadhi ya maoni utekelezaji wake ni endelevu na mengine bado hayajatekelezwa kikamilifu, hivyo Kamati inasisitiza Wizara kufanyia kazi ushauri uliotolewa na Kamati. Mfano wa maoni ambayo utekelezaji wake ni endelevu ni suala la wananchi wanaopisha miradi ya uchimbaji wa madini kupewa fidia kwa wakati zinazoendana na thamani halisi ya eneo, na ikiwezekana wapewe hisa huru (free carried interest) kama sehemu ya fidia ya maeneo yao wanayopisha. Kamati imebaini kuwa bado baadhi ya wananchi waliopisha miradi bado wanadai fidia na utaratibu bado unaendelea na kutokuanza kuwa kulipwa fidia kwa utaratibu wa kupewa hisa huru. **Ni rai ya Kamati kwamba, Serikali ifanyie kazi ushauri huu ili wananchi wanaopisha maeneo yao kwa ajili ya uendelezaji wa shughuli za madini wapewe hisa huru kama sehemu ya fidia**

ya maeno wanayoyatoa na hivyo kuendelea kunufaika na raslimali ya madini.

Mheshimiwa Spika, miongoni mwa maoni ambayo utekelezaji wake haujafanyika ni suala linalohusu Serikali kuhakikisha STAMICO inashirikiana na TANESCO ili kutumia makaa ya mawe kuzalisha umeme ikiwa ni pamoja na umeme wa **MW 200** katika mgodi wa Kiwira, Mbeya. Kamati ilielezwa kwamba, STAMICO imeingia makubaliano ya awali na TANESCO kuhusu uchimbaji wa makaa ya mawe na uzalishaji wa umeme huo. Aidha, wataalamu wa pande zote wameandaa TOR kwa aili ya mtaalam mshauri kuhuisha upembuzi yakinifu uliofanyika mwaka 2006 ili kujua gharama halisi za mradi huo.

Uchambuzi wa Kamati umebaini kuna taarifa zinazokinzana kuhusu suala hili kwani mwezi Agosti, 2023 ilitolewa taarifa ilieleza kwamba, anatafutwa mwekezaji, lakini taarifa ya utekelezaji maoni iliyowasilishwa mwezi Februari, inaonesha kuwa zimeandaliwa hadidu za rejea ili kuhuisha upembuzi yakinifu wa mwaka 2006 kwa lengo la kujua gharama halisi za mradi.

Ni rai ya Kamati kwamba, iwapo kuna nia thabiti ya kutekeleza mradi huu basi Serikali ihakikishe inakuwa na usimamizi madhubuti kwa STAMICO na TANESCO ili kuhakikisha utekelezaji wa mradi huu unaanza mara moja, ili kuwezesha nchi kunufaika na raslimali hii na kuongeza uzalishaji wa umeme nchini.

SEHEMU YA TATU

3.0 UCHAMBUZI WA MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA WIZARA YA MADINI (FUNGU 100) KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025

Mheshimiwa Spika, ili kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 117 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari 2023, Kamati ilifanya uchambuzi wa makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara ya Madini (**Fungu 100**) kwa mwaka wa fedha 2024/2025, na kufanya ulinganisho kuhusu makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara kwa mwaka wa fedha uliopita (2023/2024)⁵. Uchambuzi ulijielekeza katika maeneo yafuatayo: -

- a) Malengo ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2024/2025;
- b) Makadirio ya makusanyo ya maduhuli kwa mwaka wa fedha 2024/2025;
- c) Makadirio ya matumizi mwaka wa fedha 2024/2025; na
- d) Ulinganisho wa bajeti ya Wizara dhidi ya bajeti ya Taifa

3.1 Malengo ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati kuhusu bajeti ya Wizara ya Madini kwa mwaka wa fedha 2024/2025 umebaini kuwa, Wizara imezingatia miongozo mbalimbali kama vile Dira ya Taifa ya Maendeleo ya Mwaka 2025; Mpango wa Taifa wa

---

⁵ Baada ya kutembelea miradi, Kamati za Bunge za Kisekta, kwa kipindi kisichozidi isku tisa, zitafanya vikao vya kuchambua taarifa za utekelezaji wa bajeti za Wizara inazozisimamia kwa mwaka wa fedha unaoisha na kufanya ulinganisho kuhusu makadirio ya matumizi ya Serikali kwa mwaka wa fedha unaofuata.

Tatu wa Maendeleo wa Miaka Mitano 2021/22 - 2025/26, Ilani ya Uchaguzi Mkuu ya CCM ya Mwaka 2020 - 2025⁶ na Sera ya Madini ya Mwaka 2009.

Ili kuhakikisha mipango hiyo inatekelezwa kikamilifu, Kamati imepitia vipaumbele vya Wizara na kubaini kuwa vipaumbele katika mwaka wa fedha 2024/2025 vitaendelea kuwa Sita (6) kama ilivyokuwa katika mwaka wa fedha 2023/2024 ingawa kuna utofauti wa maudhui ya vipaumbele katika mwaka ujao wa fedha ikilinganishwa na mwaka wa bajeti unaoisha.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipohoji kuhusu mabadiliko hayo ilielezwa kwamba kutokana na umuhimu wake, kipaumbele Na. 4 kilichohusu *“kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini”* kimeunganishwa na Kipaumbele Na. 5 kilichohusu *“kuhamasisha uwekezaji na biashara katika sekta ya madini na uanzishwaji wa minada na maonesho ya madini ya vito”* na kuwa kipaumbele kimoja katika mwaka ujao wa fedha.

Aidha, uchambuzi wa Kamati ulibaini kipaumbele kipya ambacho kimeongezwa katika mwaka ujao wa fedha, 2024/2025 ambacho kinahusu *“kuendelea kufanya utafiti wa kina wa jiofizikia kwa njia ya kurusha ndege (high- resolution airborne geophysical survey)”*.

Mheshimiwa Spika, matumizi ya teknolojia ya kisasa ya ndege nyuki katika kukusanya taarifa zaidi na kuzingatia matokeo ya

---

⁶ Ilani ya Chama cha Mpainduzi kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020 (Uk. 108 -110).

tafiti za awali, yatasaidia kuanisha uwepo na upatikanaji wa madini mbalimbali yakiwemo madini ya kimkakati, na kujenga mfumo wa kutunza na kusambaza taarifa za jiosayansi.

Kamati inaipongeza Wizara kwa hatua hii muhimu ambayo itachangia kunusuru upotevu wa mitaji ya wawekezaji katika sekta ya madini, kwani watawekeza katika maeneo yenye uhakika wa madini, tofauti na ilivyo sasa ambapo wawekezaji hutumia fedha nyingi kufanya utafiti kabla ya kuanza uchimbaji na wakati mwingine kufanya uchimbaji katika maeneo ambayo hayana tafiti rasmi kuhusu uwepo wa madini katika maeneo husika. **Aidha, ni rai ya Kamati kuwa, utekelezaji wa kipaumbele hiki uendane sambamba na upatikanaji wa taarifa sahihi kuhusu maeneo na wingi wa madini ili kuvutia mitaji ya wawekezaji katika sekta ya madini.**

3.2 Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli mwaka wa fedha 2024/2025

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, Wizara ya Madini (**Fungu 100**) inakadiria kukusanya jumla ya **Shilingi 1,052,480,027,000.00**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 887,630,000,000.00** sawa na **asilimia 84.34** zitakusanywa kupitia idara, vitengo vya Wizara na tume ya madini na zitawasilishwa Hazina. Aidha, **Shilingi 164,850,027,300.00** sawa na **asilimia 15.66** zitakusanywa na kutumiwa na taasisi zilizo chini ya Wizara kama inavyoonekana kwenye **Kielelezo Na. 4**.

Kielelezo Na. 4: Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025

Maduhuli yatakayokusanywa na kuwasilishwa Hazina		
CHANZO	2024/2025	ASILIMIA
Wizara	3,001,000.00	0
Tume ya Madini	887,626,999,000.00	84.34
Jumla Ndogo	887,630,000,000.00	84.34
Maduhuli yatakayokusanywa na kutumiwa na Taasisi		
CHANZO	2024/2025	ASILIMIA
STAMICO	161,509,027,000.00	15.35
GST	3,131,000,000.00	0.29
TGC	210,000,000.00	0.02
Jumla Ndogo	164,850,027,000.00	15.66
JUMLA KUU	1,052,480,027,000.00	100

Chanzo: Randama ya Wizara na usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, makadirio hayo yameongezeka kutoka **Shilingi 1,006,705,169,300.00** mwaka 2023/2024 hadi kufikia **Shilingi 1,052,480,027,000.00** mwaka 2024/2025. Kiasi kilichoongezeka ni **shilingi 45,774,857,700.00** ambacho ni sawa na **asilimia 4.55**. ufafanuzi zaidi ni kama unavyoonekana kwenye **Kielelezo na. 5**.

Ongezeko zaidi linaonekana katika Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST) kwa **asilimia 40.09** kutoka **Shilingi 2,235,000,000.00** hadi kufikia **Shilingi 3,131,000,000.00**. Kwa upande mwingine, makadirio ya maduhili yanayokusudiwa kukusanywa na Kituo cha Jimolojia Tanzania (TGC)

yamepungua kwa **asilimia 16** kutoka **Shilingi 250,000000.00** hadi **Shilingi 210,000,000.00**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilihoji sababu ya ongezeko hilo la makadirio ya makusanyo kwa ujumla hasa ikizingatiwa kuwa kufikia Februari, 2024, wastani wa lengo la makusanyo kwa Makadirio ya Mwaka 2023/2024 lilikuwa halijafikiwa. Wizara ilieleza miongoni mwa sababu zilizofanya ongezeko la makadirio ya makusanyo ni pamoja na:-

- a) Kuendelea na uzalishaji kwa mgodi wa Williamson Diamond Limited (WDL) na Mgodi wa Dhahabu Buhemba,
- b) Kuongeza usimamizi wa madini ujenzi na Viwandani kwa kutumia mawakala na TAMISEMI;
- c) **STAMICO**: Kufanya huduma ya uchorongaji na ushauri wa kijiolojia, uchimbaji na uchenjuaji, mradi wa wachimbaji wadogo, vituo vya mfano vya wachimbaji wadogo (Lwamgasa, katente na Itumbi), mradi wa *Coal Briquette* na mradi wa kusafisha dhahabu (gold refinery);
- d) **GST**: Ada ya ushauri elekezi, tozo za huduma za maabara na tozo za ramani na machapisho ya jiosayansi.
- e) **TGC**: Ada za wanafunzi Ngazi ya Cheti katika mafunzo ya ukataji na usanifu wa vito; na mauzo ya bidhaa na huduma.

Kielelezo Na. 5: Ulinganisho wa Maduhulikati ya Mwaka wa Fedha 2023/2024 na 2024/2025

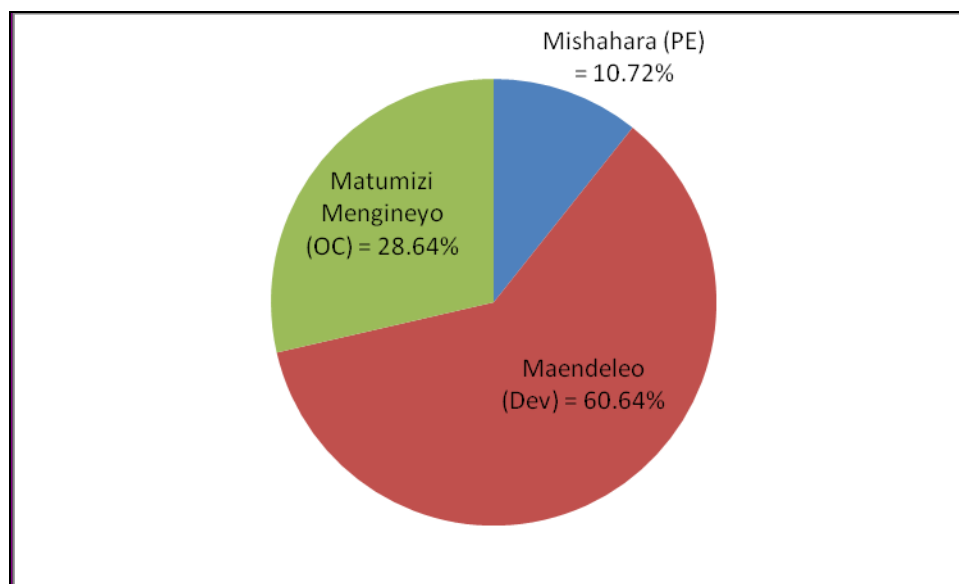
Maduhuli ya kuwasilishwa Hazina				
CHANZO	2023/2024	2024/2025	ONGEZEKO (+)/ PUNGUZO (-)	ASILIMIA
WIZARA/TUM E YAMADINI	882,128,205,000.00	887,630,000,000.00	5,501,795,000.00	0.62
Maduhuli ya kutumiwa na Taasisi				
CHANZO	2023/2024	2024/2025	ONGEZEKO	ASILIMIA
STAMICO	122,091,964,300.00	161,509,027,000.00	39,417,062,700.00	32.28
GST	2,235,000,000.00	3,131,000,000.00	896,000,000.00	40.09
TGC	250,000,000.00	210,000,000.00	-40,000,000.00	16
Jumla Ndogo	124,576,964,300.00	164,850,027,000.00	40,273,062,700.00	32.33
JUMLA KUU	1,006,705,169,300/=	1,052,480,027,000.00	45,774,857,700.00	4.55

Chanzo: Randama ya Wizara na usanifu wa Kamati

3.3 Makadirio ya Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, Wizara ya Madini (**Fungu 100**) inakadiria kutumia jumla ya **Shilingi 231,983,614,000.00**. Kati ya fedha hizo **Shilingi 140,661,200,000.00** sawa na **asilimia 60.64** ni kwa ajili ya maendeleo na **Shilingi 91,322,414,000.00** sawa na **asilimia 39.37** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Fedha za matumizi ya kawaida zinajumuisha **Shilingi 24,872,875,000.00 (asilimia 10.72)** kwa ajili ya mishahara na **Shilingi 66,449,539,000.00 (asilimia 28.64)** kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) kwa Wizara na Taasisi zake kama inavyoonekana kwenye **Kielelezo Na. 6**.

Kielelezo Na. 6: Mchanganuo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025

Chanzo: Randama ya Wizara na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi kwa kulinganisha bajeti ya Wizara kati ya mwaka wa fedha 2023/2024 na 2024/2024 na imebaini kwamba, kwa ujumla bajeti imeongezeka kwa **asilimia 41.7** kutoka **Shilingi 163,008,241,000.00** mwaka 2023/2024 hadi kufikia **Shilingi 231,983,614,000.00** mwaka 2024/2025. Ongezeko hilo la bajeti limegusa maeneo yote ya Wizara kwa maana ya mishahara, matumizi mengineyo na maendeleo. Kielelezo Na. 7 kinafafanya zaidi.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa ongezeko kuzwa zaidi liko katika fedha za miradi ya maendeleo ambazo zimeongezeka kutoka **Shilingi 96,823,300,000.00** mwaka 2023/2024 hadi kufikia **Shilingi**

140,661,200,000.00 mwaka 2024/2025 sawa na ongezeko la asilimia 45.28.

Ni matumaini ya Kamati kwamba, ongezeko hilo litawezesha utekelezaji mzuri wa Mradi wa Usimamizi endelevu wa Rasilimali za Madini (SMMRP) ambao utatumia asilimia 95.7 ya fedha zote za maendeleo.

Kupitia mradi huu Wizara imepanga kununua mitambo miwili (2) ya uzalishaji wa makaa ya mawe ya kupikia (*coal briquette*) na ununuzi wa mtambo wa kuchakata madini ya chokaa (STAMICO); uimarishaji wa kanzidata ya miamba, utafiti wa kina wa kijiofizikia kwa kutumia ndege (*high resolution airborne geophysical survey*), uimarishaji wa vituo vya kuratibu majanga ya asili, ununuzi wa helicopter jet ranger kwa ajili ya utafiti wa madini wa kina, ujenzi na ununuzi wa vifaa vya maabara ya jiosayansi (*geoscientific equipment and tools*) na kusogeza huduma za ugani kwa wadau (GST); kukamilisha ujenzi na ununuzi wa samani wa jengo la ofisi ya Makao Makuu ya Tume ya madini pamoja na ofisi tatu (3) za Afisa madini Mkazi (Tume ya Madini).

Aidha, fedha nyingine za maendeleo zimeelekezwa katika Mradi wa Kituo cha Jemolojia Tanzania (Tanzania Gemological Center-) ambao utatumia **asilimia 4.98** ya Bajeti yote ya Maendeleo. **Ni ushauri wa Kamati kwamba, miradi hii itekelezwa kikamlifu na kusimwamiwa vizuri ili kuleta tija na**

hivyo kuchangia ukuaji zaidi wa Sekta ya Madini na kuiwezesha kuchangia katika katika Pato la Taifa.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa mishahara, Kamati imebaini kuwa kuna ongezeko la asilimia 22.48 kutoka Shilingi 20,307,498,000.00 mwaka 2023/2024 hadi kufikia Shilingi 24,872,875,000.00 sawa na asilimia 22.48 mwaka 2024/2025. Vilevile, fedha za matumizi mengiyo zimeongezeka kwa asilimia 44.84 kutoka Shilingi 45,877,443,000.00 mwaka 2023/2024 hadi kufikia shilingi 66,449,539,000.00 mwaka 2024/2025.

Kamati inapongeza hatua hiyo ya Serikali kuongeza bajeti ya Wizara hii kwani itakuwa ni chachu ya kuboresha utendaji na kuifanya sekta ya madini iendelee kufanya vizuri na kuongeza mchango wake katika pato la taifa. Aidha, Wizara itumie nyongeza hiyo ya bajeti kuongeza ufanisi wa kiutendaji kwa watendaji wake.

Kielelezo Na. 7: Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 na 2024/2025

CHANZO	2023/2024	2024/2025	ONGEZEKO/ UPUNGUFU	ASILIMIA
Dev	96,823,300,000	140,661,200,000	43,837,900,000	45
OC	45,877,443,000	66,449,539,000	20,572,096,000	44.84
PE	20,307,498,000	24,872,875,000	4,565,377,000	22.48
Jumla Ndogo	66,184,941,000	91,322,414,000	25,037,473,000	37.77
JUMLA KUU	163,008,241,000	231,983,614,000	68,975,373,000	41.7

Chanzo: Randama ya Wizara na Usanifu wa Kamati

3.4 Uchambuzi wa Bajeti ya Wizara dhidi ya Bajeti ya Taifa

Mheshimiwa Spika, sekta ya madini ni miongoni mwa sekta zinazochangia kwa kiasi kikubwa katika pato la Taifa kama ambavyo imeonekana kufikia 2023 mchango ni **asilimia 10.5**.

Kamati imefanya uchambuzi kwa kulinganisha asilimia ya Bajeti ya Wizara hii (Fungu 100) dhidi ya Bajeti ya Taifa kati ya mwaka 2023/2024 na 2024/2025 na kubaini kuwa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2024/2025 imeongezeka kwa **asilimia 11.0** ikilinganishwa na mwaka 2023/2024, na kuifanya asilimia ya bajeti ya Wizara ya Madini (Fungu 100) dhidi ya bajeti ya Taifa kuongezeka kutoka **asilimia 0.37** mwaka 2023/2024 hadi **asilimia 0.47** mwaka 2024/2025 kama inavyoonekana kwenye Kielelezo Na. 8.

Aidha, Kamati imebaini kuwa OC imepungua kutoka **asilimia 0.82** hadi kufikia **asilimia 0.19**, Mishahara imeongezeka kutoka asilimia **0.19** hadi **asilimia 1.16**. Ni raia ya **Kamati kwamba, kutokana na umuhimu wa sekta ya madini, Serikali iendelee kuingezea Bajeti Wizara hii ili iendelee kuchangia kwenye Pato la Taifa.**

Kielelezo Na. 8: Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara dhidi ya Bajeti Kuu ya Taifa 2023/2024 na 2024/2025

BAJETI YA WIZARA DHIDI YA BAJETI YA TAIFA 2023/2024			
AINA	BAJETI TAIFA	BAJETI MADINI	ASILIMIA
OC	5,578,433,000,000	45,877,443,000.00	0.82
MISHAHARA	10,882,126,000,000	20,307,498,000	0.19
MAENDELEO NDANI	11,873,900,000,000	22,000,000,000	0.19
MAENDELEO NJE	3,282,100,000,000	1,172,550,000	0.04
DENI LA SERIKALI	12,771,500,000,000	0	-
JUMLA	44,388,059,000,000.00	163,008,241,000.00	0.37
BAJETI YA WIZARA DHIDI YA BAJETI YA TAIFA 2024/2025			
AINA	BAJETI TAIFA	BAJETI MADINI	ASILIMIA
OC	33,556,600,000,000	66,449,539,000.00	0.19
MISHAHARA	11,997,800,000,000	24,872,875,000	0.21
MAENDELEO NDANI	12,148,300,000,000	140,661,200,000	1.16
MAENDELEO NJE	3,640,800,000,000	0	-
DENI LA SERIKALI	15,746,700,000,000	0	-
JUMLA	49,345,700,000,000.00	231,983,614,000.00	0.47

Chanzo: Taarifa ya Mapendekezo ya Ukomo wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2024/2025, Randama ya Wizara ya Madini kwa mwaka 2024/2025 na Usanifu wa Kamati

SEHEMU YA NNE

4.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi, ufafanuzi wa yaliyobainika katika ukaguzi wa miradi iliyotengewa fedha pamoja na uchambuzi wa Bajeti, Kamati inatoa maoni, ushauri na mapendekezo yafuatayo:-

4.1 MAONI YA JUMLA

(a) Kusuasua kwa utekelezaji kwa miradi iliyotengewa fedha

Utekelezaji wa miradi iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2023/2024 umekuwa wa kusuasua kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo mabadiliko ya usanifu na mabadiliko ya wakandarasi katika Mradi wa Jengo la TGC-Arusha na Ujenzi wa Jengo la Ofisi ya Tume ya Madini-Dodoma mtawalia. Mabadiliko hayo yamesababisha kuongezeka kwa gharama na kuchelewesha kukamilika kwa miradi katika muda uliopangwa. Ni vyema usanifu na tathmini ya kina vikafanyika kwa kiwango cha kuridhisha kabla ya kuanza utekelezaji wa miradi hii ili kuepusha ongezeko la gharama na kuwezesha miradi kukamilika kwa wakati uliopangwa.

(b) Tozo katika Halmashauri

Baadhi ya Halmashauri nchini zimetunga sheria ndogo (by laws) za ukusanyaji wa tozo zinazokinzana na sheria mama, na hivyo kusababisha usumbufu na kuongeza gharama kwa wachimbaji wa madini hasa madini ujenzi na madini ya viwandani. Ni vyema Serikali ikatatua changamoto hii kwa wakati kwa kuweka utaratibu utakao ondoa mgongano uliopo na kuwezesha wawekezaji kuendesha kazi zao bila usumbufu.

(c) Uhaba wa Watumishi

Uhaba wa Watumishi hasa wa kada muhimu (core carders) kama vile ukaguzi na udhibiti wa madini unaozikabili Taasisi za STAMICO, TGC na GST unaathiri utendaji wa taasisi hizo. Kwa kuwa Wizara imepata vibali vya ajira mpya na ajira ya uhamisho, ipunguze haraka uhaba uliopo kwa uhamisho wa watumishi kutoka taasisi nyingine za Umma, huku mchakato wa ajira mpya ukiendelea kwa mujibu wa taratibu zilizopo. Aidha, nafasi chache za ajira ambazo zimepatikana zielekezwe kwenye kada muhimu ili kuwezesha taasisi hizo kujiendesha kwa ufanisi na hivyo kuchangia katika ukuaji wa sekta ya madini nchini.

(d) Taratibu za ununuzi wa Umma kuchukua muda mrefu

Utendaji wa taasisi chini ya Wizara ya Madini unaathiriwa na taratibu za ununuzi kuchukua muda mrefu, na pia mabadiliko ya mifumo ya ununuzi (kutoka TANEPS kwenda mfumo mpya wa NeST). Kamati inaunga mkono matumizi ya mifumo, hata hivyo ni vyema Serikali ikahakikisha mifumo na taratibu za manunuzi zinaboresha na kurahisisha utendaji wa baadhi ya taasisi kulingana na upekee wake badala ya kuleta vikwazo.

4.2 MAONI MAHSUSI

4.2.1 SHIRIKA LA MADINI LA TAIFA (STAMICO)

(a) Kamati inapongeza hatua ya STAMICO kuondoa sharti la dhamana ya Shilingi Milioni 50 kwa mawakala wa mkaa wa *coal briquette*. Hatua hiyo imewezesha mawakala 66 kuingia katika biashara ya nishati hiyo, na itavutia mawakala zaidi, na hivyo kuwezesha mkaa kuwafikia wananchi kwa urahisi na gharama nafuu. Ili kuendelea kupata manufaa katika matumizi ya mkaa huo, mawakala waruhusiwe kununua mkaa kwa thamani halisi ya mzigo na kuusambaza katika maeneo mengi.

- (b) Kwa kuwa taasisi mbalimbali zimehamasika na kuanza kutumia mkaa wa *coal briquette* (hadi sasa kuna taasisi 10 ikiwemo shule ya Sekondari ya Baobab). Serikali iendelee kuhamasisha taasisi za umma na za binafsi zianze kutumia nishati hii.
- (c) Taasisi zinazohusika na Mazingira, Madini na TAMISEMI ziungane na kuweka mkakati wa kuhamasisha matumizi ya mkaa wa *coal briquette* ili kufikia manufaa ya kiwango cha juu katika kunusuru uharibifu wa mazingira.
- (d) Kamati inapongeza hatua ya STAMICO kuendelea kulipa madeni ambayo STAMIGOLD inadaiwa na wazabuni ambapo deni lililobaki ni Shilingi Bilioni 18.5. Aidha, juhudi za kulipa deni hilo ziendelee, na ikiwezekana Serikali isaidie kwa kulichukua ili wazabuni wasiendelee kuathirika.
- (e) STAMICO ihakikishe mitambo mitano (5) ya uchorongaji iliyowasili nchini mwishoni mwa mwaka 2023 na kuanza kazi kwenye baadhi ya maeneo ikiwa ni pamoja na yenye leseni za wachimbaji wadogo Nyamongo (Tarime), mkoani Mara inalenga kuwasaidia na kuwanufaisha wachimbaji wadogo na si vinginevyo. Aidha, Wizara ihakikishe gharama wanayotozwa wachimbaji wadogo ni nafuu na

inaenda sambamba na utoaji wa elimu ili kuwajengea ujuzi wa kutumia vifaa vya kisasa. Vilevile, Serikali iendelee kuongeza mitambo na kuitawanya kwa usawa katika maeneo mengine ya wachimbaji wadogo nchini.

- (f) Mchakato wa kuzalisha MW 200 katika mgodi wa Makaa ya Mawe Kiwira ni wa muda mrefu na utekelezaji wake umekwama. Kwa kuwa, amepatikana muwekezaji (Adan Group Company) mwenye nia ya kuwekeza katika mradi huo na kuzalisha takribani MW 2000, Serikali isimamie mchakato huo kikamilifu na kuweka mazingira mazuri yatakayomuwezesha muwekezaji huyo kutekeleza azima yake.
- (g) STAMICO iendelee kutoa elimu kwa wachimbaji wadogo kwa kuongeza nakala za mwongozo kuhusu usimamizi wa mazingira, sheria za madini na kanuni hasa kwa kuzingatia kwamba, wananchi wanaoingia katika sekta ya madini wanaongezeka kila mara kutokana na kugunduliwa na kuanzishwa kwa maeneo mapya ya uchimbaji..

4.2.2 TUME YA MADINI

Kutokana na umuhimu wa Tume ya Madini katika kuhakikisha mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa unaongezeka:-

- (a) Ujenzi wa jengo la Ofisi ya Makao Makuu ya Tume ya Madini usimamiwe na kukamilika kwa wakati ili kuwawezesha watumishi wa taasisi hiyo kutekeleza majukumu yao katika mazingira bora na hivyo kuifanya sekta ya madini iendelee kuchangia katika pato la taifa;
- (b) Ulipaji wa fidia kwa wananchi wanaopisha maeneo yao ili kuruhusu uendelezaji wa madini ya aina mbalimbali kwa njia ya uwekezaji, unaendelea kuwaathiri wananchi kutokana na fidia kuwa ndogo na kuchelewa. Serikali isimamie kikamilifu suala hili ili kuboresha viwango vya fidia kuendana na thamani halisi ya maeneo ambayo wananchi wanayaachia na kulipwa kwa wakati. Aidha, Serikali ihamasishe na kuwaelemisha wananchi ili waone umuhimu wa kupewa hisa huru (free carried interest) kama fidia ya maeneo waliyopisha ili wanufaike na rasilimali madini iliyopo katika maeneo yao kwa muda mrefu;
- (c) Wananchi katika baadhi ya maeneo yenye leseni za uwekezaji wa madini, wamekuwa na migogoro na baadhi ya wawekezaji hao, jambo linalosababisha athari kwa wananchi hao na mali zao. Ili kupunguza au kuondoa changamoto hizo, wananchi waelimishwe kuhusu umuhimu na manufaa ya uwekezaji katika maeneo waliyoachia. Aidha, wawekezaji wajenge mahusiano mazuri na wananchi wanaozunguka

maeneo yao ya uwekezaji ikiwa ni pamoja na kutekeleza kikamilifu wajibu wao kwa jamii (CSR) ili kuleta maelewano baina ya wananchi na wawekezaji;

(d) Kamati inapongeza hatua ya Serikali ya kuanza kufuta leseni za maeneo ambayo hayajaendelezwa kwa muda mrefu kinyume na matakwa ya sheria na kanuni (ambapo hadi Februari, 2024 zilifutwa leseni 2,648). Kwa kuwa, jambo hili lina manufaa makubwa kiuchumi, Kamati inashauri Serikali kuendelea kuchukua hatua zaidi za kufuta leseni na kugawa maeneo husika kwa wawekezaji wengine ambao wana nia ya kuwekeza ndani ya muda uliotolewa kwenye leseni; na

(e) Kampuni ya Diamond Williamson inayomiliki asilimia 75 za mgodi wa almasi uliopo Mwadui, Shinyanga kwa asilimia kubwa imekamilisha kuwalipa fidia wananchi walioathirika na kubomoka kwa bwawa la tope la mgodi huo ili waweze kupisha maeneo yaliyoathirika na kuwa mali ya Mgodi. Hata hivyo, Kamati ilipofanya ziara mwezi Februari, 2024 iligundua baadhi ya wananchi waliokwisha lipwa fidia wapo na wanaendelea kuyatumia maeneo yaliyotwaliwa. Kwa kuwa, Serikali ni miongoni mwa walipa fidia kwa kuwa ina umiliki wa asilimia 25 katika mgodi huo, ni vyema Serikali ikahamisha wananchi hao ili kuondoa uwezekano wa kuibuka migogoro ya umiliki wa maeneo hayo katika miaka ijayo.

4.2.3 WAKALA WA JIOLOJIA NCHINI (GST)

- (a) Uimarishwaji wa kanzi data ya miamba upewe kipaumbele ili kuwezesha nchi kuwa na taarifa sahihi kuhusu miamba, jambo ambalo litaisaidia nchi kutambua mapema na kuepuka majanga mbalimbali ya asili ikiwa ni pamoja na maporomoko ya udongo;
- (b) Serikali iendelee kuimarisha vituo vya kuratibu majanga ya asili ili viweze kusaidia nchi kwa kutoa taarifa na kushauri namna ya kukabili majanga ya asili yanapotokea;
- (c) Tathmini ya athari za kimazingira ifanyike kwa mabwawa yote ya tope kutoka katika migodi iliyopo nchini ili kubaini athari zinazoweza kutokea iwapo yataharibika au kupasuka. Aidha, Wizara ihakikishe inakamilisha mapitio ya kanuni za usalama, afya na utunzaji wa mazingira;
- (d) Ujenzi na upanuzi wa Ofisi za Kanda za GST upewe kipaumbele ili kusogeza huduma karibu zaidi na jamii na kuwafikia wadau wengi zaidi;
- (e) Ili kuendelea kuimarisha usalama na kuongeza imani kwa wateja wanafuta huduma za kimaabara, GST iimarishe mifumo ya ulinzi na usalama kwa kufunga mfumo wa CCTV katika maabara na maeneo yanayozunguka kituo;

- (f) Kwa kuwa Serikali imedhamiria kuwa na taarifa sahihi za kijiofizikia ikiwa ni pamoja na kuongeza kiwango cha utafiti kutoka asilimia 16 ya sasa, ni vyema mchakato wa kuongeza kiwango cha utafiti huo ukafanyika mapema ili wananchi waanze kunufaika na matokeo ya utafiti huo; na
- (g) GST iendelee kujitangaza ili huduma zake zifahamike zaidi kwa wateja na wadau, hasa baada ya kuboresha huduma zake kwa kununua mitambo na vifaa vya kisasa.

4.2.4 KITUO CHA JEMOLOJIA TANZANIA (TGC)

- (a) Kamati inaipongeza Serikali kwa kutenga Shilingi 7,000,000,000.00 kwa ajili ya utekelezaji wa mradi wa majengo ya TGC ambao maandalizi yalianza muda mrefu lakini ujenzi haujaanza kutokana na mabadiliko kadhaa ikiwa ni pamoja na usanifu kwa lengo la kuboresha zaidi. Serikali ihakikishe utekelezaji wa mradi huu unaanza na kukamilika kwa wakati ili kukiwezesha kituo kutoa huduma za kisasa;
- (b) Kwa kuwa jengo litakalojengwa litakuwa na shughuli na huduma zitakazovutia watu

mashuhuli na wafanyabiashara wa madini ya vito kutembelea kituo hicho, Serikali ihakikishe inatatua changamoto ya eneo la maegesho ili kuondoa usumbufu unaoweza kuwakumba wageni watakaotembelea kituo hicho; na

- (c) Kwa kuwa katika mradi wa jengo la TGC Serikali imekusudia kuwa na kituo bora, makumbusho ya madini ya vito na minada ya madini, ni vyema upanuzi wa miundombinu ukahusu pia kubomoa majengo ya zamani yaliyopo na ambayo hayapo kwenye mpango wa sasa, ili kuongeza ukubwa wa eneo na kufanya maeneo yote yawe ya kisasa.

SEHEMU YA TANO

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kukushukuru sana Spika wetu, Mhe. Dkt. Tulia Ackson (Mb), Naibu Spika Mhe. Mussa Azzan Zungu (Mb) na Wenyeviti wote wa Bunge kwa kuendelea kulingoza vyema Bunge letu.

5.1 Shukrani

Kwa namna ya kipekee napenda kuwashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Nishati na Madini kwa ushirikiano wao wakati wa kutekeleza majukumu ya Kamati na kushiriki vizuri katika uchambuzi wa Bajeti ya Wizara hii. Kwa heshima kubwa naomba majina yao yatambuliwe na kuingizwa kwenye Kumbukumbu za Taarifa Rasmi za Bunge (*hansard*) kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Dkt. David Mathayo David, Mb - **Mwenyekiti**
2. Mhe. Kilumbe Shabani Ng'enda, Mb - **M/ Mwenyekiti**
3. Mhe. Aleksia Asia Kamguna, Mb - Mjumbe
4. Mhe. Tabasamu Hamisi Mwagao, Mb - Mjumbe
5. Mhe. Philipo Augustino Mulugo, Mb - Mjumbe
6. Mhe. Constantine John Kanyasu, Mb - Mjumbe
7. Mhe. Ussi Salum Pondeza, Mb - Mjumbe
8. Mhe. Sophia Hezron Mwakagenda, Mb - Mjumbe
9. Mhe. Tumaini Bryceson Magessa, Mb - Mjumbe

10. Mhe. Angeline Sylvester Lubala Mabula, Mb -Mjumbe
11. Mhe. Iddi Kassim Iddi, Mb - Mjumbe
12. Mhe. Jesca David Kishoa, Mb - Mjumbe
13. Mhe. John Marko Sallu, Mb - Mjumbe
14. Mhe. Juliana Didas Masaburi, Mb - Mjumbe
15. Mhe. Maimuna Ahmad Pathan, Mb - Mjumbe
16. Mhe. Masache Njelu Kasaka, Mb - Mjumbe
17. Mhe. Ndaisaba George Ruhoro, Mb - Mjumbe
18. Mhe. Nicodemas Henry Maganga, Mb - Mjumbe
19. Mhe. Joseph Kasheku Musukuma, Mb - Mjumbe
20. Mhe. Saada Mansour Hussein, Mb - Mjumbe
21. Mhe. Eng. Samwel Hhayuma Xaday, Mb - Mjumbe
22. Mhe. Martha Festo Mariki, Mb - Mjumbe
23. Mhe. Janeth Elias Mahawanga, Mb - Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Waziri wa Madini Mhe. Anthony Peter Mavunde (Mb), Naibu Waziri Mhe. Dkt. Stephen Lemomo Kiruswa (Mb) pamoja na watendaji wote wa Wizara hiyo wakiongozwa na Katibu Mkuu, Ndg. Kheri Mahimbali akisaidiwa na Ndg. Msafiri Mbibo, kwa ushirikiano wao ambao umeisaidia Kamati kutekeleza kwa ufanisi majukumu yake ya kikatiba. Aidha, Kamati itaendelea kutoa ushirikiano wa kutosha kwao kwa njia ya usimamizi na ushauri ili kuwezesha kufikiwa kwa utekelezaji wa malengo ya Wizara na nchi kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kuwashukuru watumishi wote wa Ofisi ya Bunge chini ya uongozi thabiti wa Katibu wa Bunge, Ndg. Nanelwa Joyce Mwihambi (*ndc*) kwa ushirikiano wao ambao umewezesha uratibu mzuri wa shughuli zote za Kamati na hatimaye kukamilisha Taarifa hii kwa wakati.

5.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, naomba sasa Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya

Madini (Fungu 100) kwa mwaka wa fedha 2024/2025 kama yalivyowasilishwa na mtoa hoja .

Mheshimiwa Spika, naunga mkono na naomba kuwasilisha.

Dkt. David Mathayo David, Mb
**MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU
YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI**

30 Aprili, 2024